

Janez Gregorin – Igor Zagrenjen: Zavetje v pečevju. Kronika leta strahote (1810) – 1941

Spremna beseda France Malešič. Celjska Mohorjeva družba, 2016

Marica Škorjanec-Kosterca / 8. maj 2017, Radio Slovenija, 3. program, Vlado Motnikar, S knjižnega trga

Po krivici pozabljen pisatelj in vrhunski alpinist Janez Gregorin se je rodil leta 1911 v Ljubljani. Z mlajšim bratom Mirom je preživljal otroštvo brez staršev, pri sorodnikih – mati je med prvo svetovno vojno umrla za špansko gripo, oče se je šele po sedmih letih vrnil iz ruskega ujetništva. Brata so v skupni navezi družili zahtevni alpinistični vzponi, ljubezen do glasbe in petje v Akademskem zboru. Miro je postal operni solist, Janez pa se je po končanem študiju filozofije posvetil novinarstvu. Bil je novinar popoldnevnika Slovenski dom, ki je začel izhajati leta 1936 in je obstal tudi po italijanski okupaciji. V njem je pet mesecev izhajal podlistek Zavetje v pečevju, arhaizirana, v resnici pa aktualna zgodba o okupaciji razdeljenega slovenskega ozemlja – o nasilju po vaseh in odročnih kmetijah v okolici Kamnika in na območju Kamniško-Savinjskih Alp. Čas dogajanja je že v podnaslovu Kronika leta strahote 1810 zamaknjen v dobo Ilirskih provinc. S to oznako se je objava izognila pozornosti cenzure.

Kratek uvod o Napoleonovem nasilju v Evropi bralca privede v odročno dolino blizu Glavnika (Kamnika), na trdno Vreskovo kmetijo, v času, ko stari gospodar predaja posestvo sinu. Večerniško zastavljena povest o težkem, a idiličnem življenju na kmetih, v tesni povezanosti z naravo, se spremeni v zgodbo o preizkušnjah, ki jih prinašata vojna in vdor francoskih vojakov, ki so »lovili ljudi, kakor lovci gonijo jelenjad«.

Pripoved vsebuje silovit čustven naboj, ko prikazuje zločine nad nedolžnimi mirnimi prebivalci. Tragični dogodki uničijo trdno kmečko družino, v kateri sta vladala sloga in spoštovanje, hlapec in dekla z lastnim življenjem skušata rešiti svojega gospodarja. Nasilno umrejo najboljši in najbolj ranljivi, le vera v Boga daje trpečim tolažbo in upanje. Psihološko prepričljiv je značaj vaškega grbavca, ki postane ovaduh in morilec, da bi se sovaščanom maščeval za žalitve in zaničevanje, ki jih je pretrpel zaradi iznakaženosti.

Literarni junak po tragičnih dogodkih, nasilni smrti najbližjih ne obupa, ampak se nasilju upre. Umik v navidezno zavetje v pečevju ni rešitev za mlado družino, ki se je vanj zatekla, postane pa zavetje rokovnjaškim »plahutarjem« – upornikom, ki se pripravljajo na napad. V viziji mladega, na smrt bolnega pisatelja Slovenci v odločilnem spopadu združeni premagajo sovražnike in osvobodijo vse zasedeno ozemlje. Po vojni obnovijo požgane domačije, življenje pa se vrača v svojo strugo.

V povesti se prepletata realnost in mitska razsežnost, v katero prehajajo liki voditeljev, ljudskih junakov zunaj časa in kraja. Pisateljevo opazovanje podrobnosti, slikovito upodabljanje sprememb v letnih časih in ljubezen do gora v himničnem zanosu pričajo o njegovem globokem doživljanju narave in povezanosti s pokrajino. Prizadeta pripoved s svojo neposredno pretresljivostjo pritegne tudi današnjega bralca. Značilni so dramatični dialogi in tudi notranji monologi posameznih literarnih oseb. Jezikovni izraz bogatijo narečne in arhaične besede in rekla.

Razgibana osrednja zgodba zajame še vrsto usod in resničnih dogodkov z začetka druge svetovne vojne. Pisateljeva življenjska filozofija z visokimi etičnimi merili premočrtno deli ljudi na dobre in slabe, najhujši greh pa je izdaja. Za vse slabosti se najde razumevanje, izdajalec pa je obsojen na najhujšo rokovnjaško kazen – smrt na mravljišču.

Gregorinova povest je v našem slovstvu prvo umetniško besedilo sodobnika o začetkih osvobodilnega boja, ki se takrat še ni tako imenoval. Je iskreno pričevanje iz časa, ko so bili tudi Slovenci v uporabi proti sovražniku enotni ne glede na pripadnost. Žal se pisateljeva vizija ni uresničila.

Šele enaintridesetletni Janez Gregorin je umrl kljub operaciji na srcu le nekaj mesecev po časopisni objavi svojega najpomembnejšega literarnega dela.

Iz pisma avtorice kritike uredniku knjige:

Spoštovani,

lepo je, da ste ponovno odkrili in uredili Gregorinov tekst. Tudi zame je bilo to odkritje, saj tega slovenskega gornika in pisatelja prej nisem poznala. Na svojih planinskih poteh in vzponih pred leti sem izvedela za Gregorinov steber. Peli pa smo tudi njegove planinske pesmi, ne da bi poznali avtorja (Zavriskaj in zapoj ...)

Branje Zavetja je še danes zanimivo in poučno, saj vedno manj vemo o tistih časih. Za recenzenta je težka naloga, kako dojemanje, doživljanje in vrednotenje literarnega dela strniti v 3000 znakov, saj bi se dalo napisati mnogo več. Upam, da bo predvsem po vaši zaslugi in odločitvi Mohorjeve družbe roman dobil svoje bralce. Čeprav mnogo let po pisateljevi prezgodnji smrti, to niso spomini starega človeka, ki interpretira nekdanje dogajanje, ampak doživeto spremljanje časa pred 75 leti, čeprav se je v teh letih zamenjalo že več generacij gornikov in bralcev, morda pa živi na Slovenskem še nekaj – ali mnogo ljubiteljev domače, izvirne književnosti, ki jih bo prizadeta, zanosna Gregorinova pripoved pritegnila, z neposredno interpretacijo dogajanja v začetku druge svetovne vojne in pričevanja o času, ki ga tako različno interpretirajo zgodovinarji.

Lepo vas pozdravljam
Mari Škorjanec-Kosterca